

УДК 81'37=811.11

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-208-20>

**СКЛАДНІ ІМЕННИКИ-НОВОТВОРИ З МОНОСЕМІЧНИМ
СКЛАДНИКОМ-ДОМІНАНТОЮ
У СТРУКТУРІ РЕЧЕННЯ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРЕСИ:
СИНЕРГЕТИКА МІНІМІЗАЦІЇ ЗУСИЛЬ**

**COMPOUND NOUNS-NEOLOGISMS WITH THE DOMINANT
MONOSEMIC CONSTITUENT IN THE SENTENCE STRUCTURE
OF THE GERMAN PRESS: SYNERGY OF EFFORT MINIMIZATION**

Дребет В. В.,

orcid.org/0000-0003-2824-793X

Scopus-Author ID: 36612754000

Researcher ID: J-1005-2018

доктор філологічних наук, професор,

професор кафедри німецької філології

та методики навчання німецької мови

Тернопільського національного педагогічного

університету імені Володимира Гнатюка

Представлена робота є одним з етапів дослідження генерування та декодування складних іменників-новотворів з різним семантичним обсягом їх домінантною складовою у простих та складних реченнях сучасної німецькомовної преси з позицій лінгвосинергетики. У запропонованій статті такий синергетично скерований аналіз сфокусовано на іменникові композити-новотвори з складником-домінантою, що представлений у словнику моносемічною моделлю іменника. Методологічно важливим у дослідженні є положення про те, що рушійним фактором виступає синергетичний закон збереження мовної енергії та мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на декодування складних іменників-новотворів з домінантою семантичного обсягу моносемічної моделі слова. У синергетичному розумінні проведено паралелі між словником як представником мовного узагальнення про структуровану суму знань засвоєної позамовної дійсності та ментальним лексиконом, який не є довільним накопиченням унесень, а становить структуровану ієрархічну систему таких унесень. Отримані на підставі синергетично-квантитативного підходу результати екстрапольовано на синергетичні моделі у співвіднесенні декодованих номінацій складника-домінанти моносемічного формату з простими та складними реченнями німецькомовної преси. Була підтверджена синергетично скерована гіпотеза, що залучення найбільшого семантичного виміру моносемічної моделі іменника для домінантною складовою композитів-новотворів у простих та складних синтаксичних конструкціях успішно сприяє потребам збереження мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини у просторі німецькомовного світу преси. Така лінгвосинергетична розвідка відкриває перспективи моделювання і прогнозування можливої лексикалізації складних іменників-новотворів та поповнення германського мовознавства новими знаннями про німецькомовну іменникову лексику.

Ключові слова: складний іменник-новотвір, складник-домінанта, моносемічна модель слова, декодування семантичного обсягу, ментальний лексикон людини, лінгвосинергетика, принцип мінімізації зусиль.

The work is one of the stages of the study of the generation and decoding of complex nouns-neologisms with different semantic volume of their dominant component in simple and complex sentences of the modern German press from the standpoint of linguistic synergy. In the proposed article, such a synergistically directed analysis is focused on noun composites-neologisms with a dominant constituent, which is represented in the dictionary by the monosemic model of the noun. The statement, which is methodologically important in the study declares that the driving factor is the synergistic law of language energy conservation and effort minimization, which directs the mental lexicon of a person to decode complex nouns-neologisms with the dominant semantic volume of the monosemic word model. In the synergistic understanding, parallels are drawn between the dictionary as a representative of language generalization about the structured sum of knowledge of the extra-linguistic reality and the mental lexicon, which is not an arbitrary accumulation of entries, but constitutes a structured hierarchical system

of such entries. The results obtained on the basis of the synergistic-quantitative approach were extrapolated to synergistic models in the correlation of decoded nominations of the dominant component of the monosemic format with simple and complex sentences of the German press. The synergistically directed hypothesis was confirmed that the involvement of the nearest semantic dimension of the monosemic model of the noun for the dominant component of innovative composites in simple and complex syntactic constructions successfully contributes to the needs of preserving linguistic energy and minimizing efforts for the human mental lexicon in the space of the German world of the press. Such linguistic synergistic exploration opens the prospects of modeling and forecasting the possible lexicalization of complex nouns-neologisms and replenishing Germanic linguistics with new knowledge about the German noun vocabulary.

Key words: compound noun-neologism, dominant constituent, monosemic model of the word, semantic volume decoding, human mental lexicon, linguistic synergy, principle of effort minimization.

Постановка проблеми. Слова та їх значення є основою всіх семантичних розвідок. Коли йдеться про лексикалізацію у мові засвоєної екстралінгвістичної дійсності, то вчені звертають увагу на той факт, що нові або по-новому досягнуті речі та явища об'єктивної реальності переважно уявлено носіями мови як іменниками, тобто словами, що називають предмет, дію, явище, ознаку. Слово з його семантичними характеристиками стає нормою для вживання у мовленнєвих актах певної мовної спільноти, а тому не можна залишати поза увагою складні іменники, які належать до слів одного моменту і відсутні у словнику. У цьому контексті доцільним буде представити запропонований нами у цій статті лінгвосинергетичний підхід до вивчення генерування іменникового змісту шляхом утворення нових складних слів моносемічним складником-домінантою у німецькомовних текстах преси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумовою тлумачення значення мовного знаку у руслі лінгвосинергетики став її розвиток як нової наукової парадигми (Т. І. Домброван [1], О. О. Селіванова [4]), що дає можливість залучати квантитативні методи дослідження синергетичних процесів нелінійності, ієрархічності та динамічності мови (G. Altmann [5], R. Köhler [11], С. Meindl [14]), досліджувати синергетичну циклічність розвитку внутрішньомовних і міжмовних омонімів (С. В. Кійко [3]). Але потрібно зауважити, що ще й досі недостатньо вирішеними є розгляд іменникової лексики німецької мови з позицій лінгвосинергетики. Зокрема, потребує свого розгляду системність генерування складних іменників-новотворів з позицій лінгвосинергетики за принципом мінімізації зусиль і збереження мовної енергії.

Мета дослідження полягає у вивченні дії синергетичного закону збереження мовною енергії мінімізації найменших зусиль, направлених на декодування складних іменників-новотворів з їх доміантною складовою моносемічного формату у співвіднесенні з простою та складною структурною будовою речень у сучасній німецькомовній пресі.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних понять синергетики є поняття самоорганізації. Г. Хакен бачить завдання синергетики у тому, щоб знайти універсальні закономірності поведінки та загальні закони самоорганізації складних динамічних систем (детальніше див. [9]). Американський лінгвіст Дж. Ціпф, у свою чергу, екстраполював універсальний принцип найменшого докладання зусиль у поведінці та діях людини на мову [19, с. 255]. Р. Келер зазначає, що «принцип дії докладання найменших зусиль постулює існування двох потреб мовців, які тією чи іншою мірою може задовольнити мовна система, а саме – мінімізація необхідних затрат пам'яті та мінімізація необхідних затрат продукування» [11, с. 20]. Таким чином, цей принцип дії повинен охоплювати не тільки оптимізацію функціонування мови, але й потреби мовців.

У рамках певної мовної системи людина пізнає і відображає навколишній світ. Релятивістська теорія передбачає, що структура мови визначає мислення і спосіб пізнання реальності. В основі цієї теорії лежить гіпотеза Сепіра – Уорфа, яка, серед іншого, прокламує таку думку: «Те, як ми класифікуємо природу, організуємо її в поняття і приписуємо цим поняттям значення, визначальним чином скеровано тим, що ми залучені до угоди організації природи у пев-

ний спосіб, до угоди, яка має силу для всієї нашої мовної спільноти і закодована у нашій мові. Ця угода, звичайно, є лише імпліцитною і прихованою, але її зміст є абсолютно обов'язковим, ми взагалі не можемо говорити, не підкорюючись порядку та класифікації того, що прописує нам цей договір» [18, с. 12]. Таке релятивістське тлумачення у нашому випадку слугуватиме ще одним аргументом того, що наш мовний дух або ментальний лексикон підпорядкований мовним законам, які розвивались і викристалізовувались у мові як системі самоорганізації та саморегуляції.

У нашому дослідженні, очевидно, під збереженням мовної енергії та мінімізацією зусиль потрібно розуміти синергетичний принцип саморегуляції, що скеровано на новотвір складних іменників, семантичне кодування і декодування яких повинно бути найзручнішим і найоптимальнішим для ментального лексикону людини.

Людина звертається до слів та їх значень для потреб комунікації, внаслідок чого активуються знання, акумульовані пам'яттю. Пам'ять виступає у ролі ментального лексикону людини. У цьому відношенні повністю поділяємо думку С. Лебнера про те, що «лексеми утворюють лексикон мови, велетенську комплексну структуру у головах мовців» [12, с. 48]. Погоджуємось з автором, що лексичні значення можна розглядати і як зафіксовані концепти у головах мовців, які не можна плутати з поясненнями значень у словниках. Звичайно, що ментальний лексикон не акумулює тлумачення лексичних значень, як це ми спостерігаємо у словникових довідниках. Але лексему, яку С. Лебнер попередньо характеризував як «велетенську комплексну структуру у головах мовців» (див. вище), сам він потім визначає і як мовну одиницю з лексичним значенням у словнику (пор. [12, с. 51]). Це, на перший погляд, суперечливе визначення скоріш є аргументом того, що між словником та ментальним лексиконом людини потрібно бачити схожості в структуризації та організації.

Лексикографи при укладанні словника подають перше або головне значення слова як таке, що найперше з'являється у свідомості мовців. А з позицій когнітивізму ментальний лексикон «не є довільним накопиченням внесеної інформації, він представляє собою структуровану систему, в якій кожне внесення визначається своїм рангом, тобто своїм відношенням до інших внесень у лексикон, тому лексичні одиниці зберігаються у вигляді організованих взаємозв'язків» [16, с. 126]. У такому трактуванні значення співвідноситься із знаннями, внесеними у ментальний лексикон людини. Отже, в синергетичному розумінні доцільно проводити паралелі між словником як представником мовного узагальнення про структуровану суму знань засвоєної позамовної дійсності та ментальним лексиконом, який не є довільним накопиченням унесенень, а становить структуровану ієрархічну систему таких унесенень. Якщо в синергетичному розумінні лексичні одиниці та їх значення на мовному рівні містять закодовану структуровану інформацію, то в цьому ж руслі потрібно розглядати реалізацію слова в одному зі своїх значень на мовленнєвому рівні як декодування інформації.

У цьому контексті повинна йти мова і про реалізацію складних слів-новоутворень, які відсутні у словнику. Німецький дослідник П. Поленц називає їх складними утвореннями для одного моменту (*Augenblicks-Zusammensetzung*), оскільки вони є «складними словами, які виникли у словотворі автора тексту під час формулювання думки» [15, с. 41]. Очевидно, такий вид складання декількох слів в одне слово-блок є проявом мовної економії, коли скорочення довжини речень може здійснюватися шляхом вилучення коротких слів-артиклів.

Е. Майнеке звертає увагу на те, що «головне слово повинно служити вихідним пунктом при перефразуванні значення» [13, с. 290]. Специфіка складного словотвору передбачає при цьому, що значення атрибутивної і головної частини синтезуються в єдиний зміст, тобто семантичний обсяг складного слова демонструє об'єднання декількох змістів в один складний змістовий опис. Тому дослідники відмічають, що 1) «складні слова мають вищий ступінь зливання, семантичної компресії» [17, с. 293] та 2) «більшу схильність до консолідації понять» [8, с. 321]. Відповідно, згадані нами вище складні слова, які не входять до словника, проявля-

ють семантичну компресію або консолідацію понять для одного контексту. Якщо практикована семантична компресія досягне такої міри відомості, що стане нормою у певному мовному суспільстві, то з часом частина з цих слів стає словниковим надбанням, а тому це передбачає необхідність дослідження можливої лексикалізації складних слів. Е. Майнеке пише про непередбачуваність шляху лексикалізації: «Але куди веде лексикалізація, коли вона має відбутись, передбачити неможливо, оскільки вона пов'язана зі складними змінами у відношеннях між словами та речами» [13, с. 312].

Лінгвосинергетичний підхід дозволяє об'єктивно проаналізувати на синхронічному зрізі результати саморегуляції і становлення іменників з погляду пройденого ними синергетичного циклу *порядок – хаос – порядок* і у такий спосіб поповнити германське мовознавство новими знаннями про німецькомовну іменникову лексику. Представлена робота є одним з етапів дослідження декодування іменників-новотворів з різним семантичним обсягом їх доміантної складової у простих та складних реченнях. На першому етапі пропонуємо проаналізувати декодування іменникових композитів-новотворів з їх доміантною складовою, семантичний обсяг котрої має лише одне значення на рівні мови, що представляє моносемічну модель іменника у словнику.

Висунута у роботі **гіпотеза** передбачає наступне: оскільки лексична структура моносемічної моделі слова містять одне значення на мовному рівні, то воно є найближчою відстанню у зіставленні зі структурами знань ментального лексикону людини. Згідно з синергетичними позиціями щодо докладання найменших зусиль це означитиме, що залучення найближчого семантичного виміру моносемічної моделі іменника для доміантної складової композитів-новотворів у простих та складних синтаксичних конструкціях сприятиме потребам збереження мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини у просторі німецькомовного світу преси.

Матеріалом дослідження слугують тексти з інтернет-видань сучасної німецької, австрійської та швейцарської преси. Для отримання даних про семантичні характеристики іменникової лексики у співвіднесенні з трансформованими номінаціями залучено авторитетний тлумачний словник *Duden Onlinewörterbuch* [7]. Таким чином, на цьому етапі дослідження шляхом фрагментарної вибірки отримано 687 іменників-новотворів зі складовою-доміантною моносемічного формату, реалізованих у простих реченнях німецькомовної преси, та 1027 таких іменників-новотворів – у складних реченнях. Відповідно, це склало 1708 реалізацій з поміж усіх 5000 складних іменників-новотворів, взятих для дослідження у співвіднесенні зі структурною будовою речень у німецькомовній пресі. Узагальнення та інтерпретацію результатів дослідження здійснено з позицій лінгвосинергетики.

Кодований семантичний обсяг моносемічної моделі з одним значенням у словнику скорочено позначатимемо як ММСО 1 (моносемічна модель, семантичний обсяг 1 значення). Декодований семантичний обсяг моносемічної моделі слова тлумачитимемо як реалізовану у реченнях німецькомовної преси номінацію семантичного обсягу з одним значенням (скорочено – НСО 1).

Для виконання поставленої перед нами мети ефективним статистичним методом нам бачиться критерій χ^2 (хі-квадрат). Мінімальна теоретично значуща сума критерію хі-квадрат складає $\chi^2=3,84$, що свідчатиме про існуючий зв'язок між досліджуваними величинами з показником від 3,84 і більше (детальніше див. [2, с. 86 і далі]). Тому всі показники від 3,84 і вище є позитивними, а ті, що менше – негативними. Чим вищими від 3,84 будуть показники формули хі-квадрат, тим сильніше це свідчатиме про відповідність кількості реалізацій синергетичному закону збереження зусиль, направлених на декодування іменників-новотворів з складником-доміантною моносемічного формату. Відповідно крива у синергетичній моделі декодування йтиме вгору у напрямку плюс. І, навпаки, чим нижчими від 3,84 будуть показники, тим слабшим буде проявлятись дія цього закону. Відповідно крива моделі декодування йтиме донизу у напрямку мінус.

1. Декодування складних іменників зі складником-домінантою ММСО 1 у простих реченнях німецькомовної преси. Наприклад:

1) *Es ging um die „Schließung der Westbalkanroute“ für Migranten* [6].

У наведеному простому реченні ми спостерігаємо реалізацію складного іменника-новотвору *Westbalkanroute*, яке на час нашого дослідження не було зафіксовано у словнику. Перша або атрибутивна частина *Westbalkan* є позначенням для країн Західних Балкан. У словнику на момент нашого дослідження це позначення також відсутнє. Оскільки зміст речення пов'язаний з питанням закриття західно-балканського маршруту біженців до Західної Європи, складне утворення *Westbalkanroute* тут можна трансформувати в ширший описовий контекст як *die Route durch Länder des westlichen Balkans*.

Семантичний обсяг основної частини, якою тут є іменник *Route*, на словниковому рівні представлений моносемічною моделлю з одним значенням (ММСО 1): *die Route – festgelegte, eingeschlagene od. einzuschlagende Strecke; Reise-, Schiffs-, Flugweg* (Duden). Оскільки іменник *Route* як основна частина складного слова виступає вихідним пунктом для тлумачення всього слова, то з урахуванням атрибутивного компонента *Westbalkan* спостерігаємо декодування складного новотвору *Westbalkanroute* з домінуванням моносемічної номінації семантичного обсягу 1 значення (НСО 1).

З позиції лінгвосинергетики констатуємо у нашому випадку конденсацію іменникового змісту, що передбачає мінімізацію зусиль і вироблення мовної економії у синергетичному форматі співвіднесення кодованого і декодованого обсягу ММСО 1 – НСО 1 з простим реченням німецькомовної преси.

Всього у простих реченнях німецькомовної преси зафіксовано 681 реалізацію складних іменників-новотворів з домінуванням номінацій семантичного обсягу моносемічної моделі слова з одним значенням (НСО 1). Створену на основі показників χ^2 -квадрат синергетичну модель декодування цієї групи подано на рисунку 1:

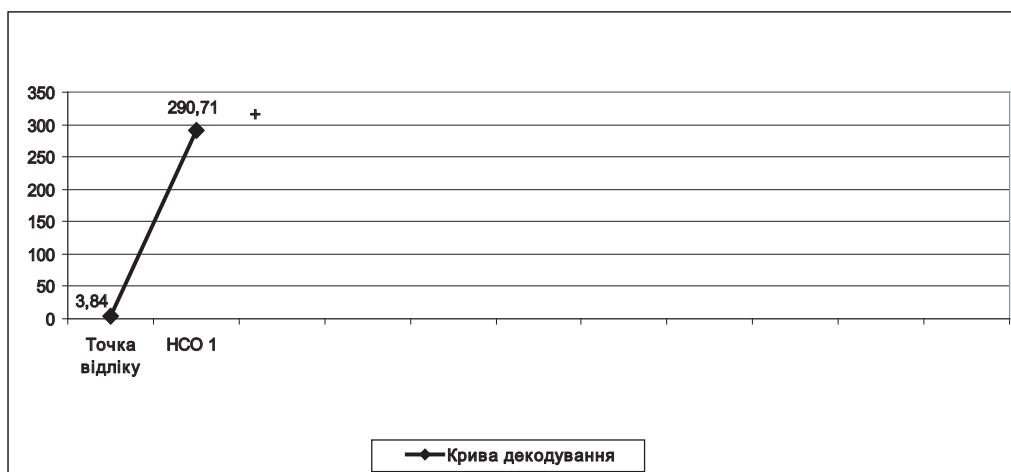

Рис. 1. Синергетична модель декодування НСО 1 складних іменників з домінантою ММСО 1 у простих реченнях німецькомовної преси

Графічне зображення рисунка 1 показує, що крива декодування складних іменників-новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу з одним значенням моносемічної моделі іменника сягнула точки 290,71 у напрямку плюса, що є одним з найкращих показників у нашому дослідженні. Отож констатуємо статистично доведений і теоретично значущий зв'язок між кодованим семантичним обсягом моносемічної моделі та декодуванням його номінацій в основному компоненті складного новоутворення у простих реченнях німецькомовної преси.

2. Синергетична модель декодування складних іменників з домінантою ММСО 1 у складних реченнях німецькомовної преси. Наприклад:

2) *Er sagte, es gebe zwar keine «direkten Linien» zwischen den Ereignissen von Hanau und den Worten von AfD-Politikern, doch bereiteten «Hassreden» wie jene des thüringischen AfD-Chefs Björn Höcke den Boden für Radikalisierung und Gewalt* [10].

У наведеному складному реченні ми спостерігаємо реалізацію двох складних слів-новотворів, які не зафіксовані у словнику: *AfD-Politiker*, *AfD-Chefs*. Оскільки на цьому етапі дослідження ми аналізуємо іменники-новотвори зі складником-домінантою моносемічного формату, то лише відповідний цій інтерпретаційній групі okazіоналізм *AfD-Politiker* виділено підкресленням.

У складному іменнику *AfD-Politiker* перша або атрибутивна частина *AfD* є абрєвіатурним позначенням політичної партії у Німеччині *Alternative für Deutschland*. Цю абрєвіатуру у словнику на момент нашого дослідження ми поки не спостерігаємо. Перефразуємо складне утворення *AfD-Politiker* описовим контекстом як *Politiker der AfD*.

Семантичний обсяг основної частини, якою тут є іменник *Politiker*, на словниковому рівні або рівні мови представлений моносемічною моделлю з одним значенням (ММСО 1): *der Politiker – jmd., der (meist als Mitglied einer Partei) ein politisches Amt ausübt* (Duden). Оскільки іменник *Politiker* як основна частина складного слова виступає вихідним пунктом для тлумачення всього слова, то з урахуванням атрибутивного компонента *AfD* спостерігаємо декодування складного новотвору *AfD-Politiker* з домінуванням моносемічної номінації семантичного обсягу 1 значення (НСО 1).

З позиції лінгвосинергетики констатуємо у нашому випадку конденсацію іменникового змісту, що передбачає мінімізацію зусиль і вироблення мовної економії у синергетичному форматі співвіднесення кодованого і декодованого обсягу ММСО 1 – НСО 1 зі складним реченням німецькомовної преси.

Створену на основі показників хі-квадрат синергетичну модель декодування цієї групи подано на рисунку 2:

Рис. 2. Синергетична модель декодування НСО 1 складних іменників з домінантою ММСО 1 у складних реченнях німецькомовної преси

Всього у складних реченнях німецькомовної преси зафіксовано 1027 реалізацій складних іменників-новотворів з домінуванням номінацій семантичного обсягу моносемічної моделі слова з одним значенням (НСО 1). Графічне зображення рисунка 2 показує, що крива декодування складних іменників-новотворів з домінантою номінацій семантичного обсягу з одним значенням моносемічної моделі іменника сягнула точки 476,59 у напрямку плюс, що є найкращим показником у нашому дослідженні. Отож констатуємо статистично доведений і теоретично значущий зв'язок між кодованим семантичним обсягом моносемічної моделі та декоду-

ванням його номінацій в основному компоненті складного новоутворення у складних реченнях німецькомовної преси.

Висновки. У результаті дослідження синергетичного формату кодування і декодування складних іменників-новотворів з моносемічним складником-домінантою у структурі речення німецькомовної преси ми дійшли наступних висновків:

1) синергетичний формат співвіднесення кодованого і декодованого семантичного обсягу моносемічної моделі з одним значенням «ММСО 1» – «НСО 1» у структурі простого речення німецькомовної преси є одним з найоптимальніших форматів, що демонструє мовний логіцизм конденсації іменникового змісту на користь 1) вироблення мовної економії та 2) мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на декодування складних іменників-новотворів з домінантою семантичного обсягу номінацій моносемічної моделі слова. Конденсація іменникового змісту у синергетичному форматі співвіднесення домінанти кодованого і декодованого обсягу «ММСО 1» – «НСО 1» оптимально врівноважує потреби вибудовування простих синтаксичних конструкцій у німецькомовних текстах преси. Стає очевидним, що для складних іменників-новотворів у форматі співвіднесення кодованого і декодованого обсягу «ММСО 1» – «НСО 1» з простим реченням німецькомовної преси фіксуємо вплив зовнішньої енергії у напрямку прогресу;

2) синергетичний формат співвіднесення кодованого і декодованого семантичного обсягу моносемічної моделі з одним значенням «ММСО 1» – «НСО 1» у структурі складного речення німецькомовної преси є найоптимальнішим форматом, що найкраще демонструє мовний логіцизм конденсації іменникового змісту на користь 1) вироблення мовної економії та 2) мінімізації зусиль, що скеровує ментальний лексикон людини на декодування складних іменників-новотворів з домінантою семантичного обсягу номінацій моносемічної моделі слова. Конденсація іменникового змісту у синергетичному форматі співвіднесення домінанти кодованого і декодованого обсягу «ММСО 1» – «НСО 1» найоптимальніше врівноважує потреби вибудовування складних синтаксичних конструкцій у німецькомовних текстах преси. Очевидно, що синергетичний механізм мінімізації зусиль у німецькій мові сформував на сьогодні такий семантичний вимір моносемічних іменників, який найбільше відповідає потребам фіксації домінантної складової у складних іменниках-новотворах німецькомовної преси;

3) у підсумку констатуємо, що синергетичний механізм мінімізації зусиль у німецькій мові сформував на сьогодні такий семантичний вимір моносемічних іменників, який успішно відповідає потребам фіксації цієї домінантної складової у складних іменниках-новотворах.

Отож висунута у роботі **гіпотеза** підтверджує наступне: оскільки лексична структура моносемічної моделі слова містять одне значення на мовному рівні, то воно є найближчою відстанню у зіставленні зі структурами знань ментального лексикону людини. Згідно з синергетичними позиціями щодо докладання найменших зусиль це означає, що залучення найближчого семантичного виміру моносемічної моделі іменника для домінантної складової композитів-новотворів у простих та складних синтаксичних конструкціях успішно сприяє потребам збереження мовної енергії та мінімізації зусиль для ментального лексикону людини у просторі німецькомовного світу преси.

Перспектива подальших досліджень передбачає вивчення генерування іменникових композитів-новотворів не лише зі складником-домінантою моносемічної, але й полісемічної моделі іменника з різним семантичним обсягом, представленим в ієрархічно структурованому полісемічному ланцюгу слова на мовному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Домброван Т. І. Актуалізація синергетичного підходу в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Записки з романо-германської філології*. Одеса: Фенікс, 2011. Вип. 26. С. 51–58.
2. Дребет В. Декодування іменників у німецькомовних текстах художньої прози та преси (синергетично-квантитативний підхід): монографія. Тернопіль: Астон, 2016. 400 с.

3. Кійко С. В. Мовна і міжмовна омонімія в німецько-українських паралелях: лінгвосинергетичний аспект: дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04. Германські мови, 10.02.15. Загальне мовознавство. Чернівці, 2015. 509 с.
4. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія Полтава: Довкілля. Київ, 2012. 844 с.
5. Altmann G. Modelling diversification phenomena in language. *Diversification Processes in Language: Grammar*. Hagen: Margit Rottmann Medienverlag, 1991. S. 33–46.
6. Auch zwischen Wien und Athen ist 2020 nicht 2015. URL: <https://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/migration-auch-zwischen-wien-und-athen-ist-2020-nicht-2015-16673230.html>
7. Duden Onlinewörterbuch. URL: <https://www.duden.de>
8. Fleischer W. Kommunikativ-pragmatische Aspekte der Wortbildung. *Sprache und Pragmatik: Lunder germanistische Forschungen*. 1979. №48. S. 317–329.
9. Haken H. Beiträge zur Geschichte der Synergetik: allgemeine Prinzipien der Selbstorganisation in Natur und Gesellschaft. Wiesbaden: Springer Spektrum, 2016. 328 S.
10. Hat die AfD in Hanau mitgeschossen? Die deutsche Politik sucht nach Erklärungen für den Anschlag. URL: <https://www.nzz.ch/international/hat-die-afd-in-hanau-mitgeschossen-die-deutsche-politik-sucht-nach-erklaerungen-fuer-den-anschlag-ld.1541933>
11. Köhler R. Zur linguistischen Synergetik: Struktur und Dynamik der Lexik. Bochum: Studienverlag Brockmeyer, 1986. 200 S.
12. Löbner S. 2015. Semantik: Eine Einführung. 2., aktualisierte und stark erweiterte Aufl. Berlin/Boston: Walter de Gruyter. 462 S.
13. Mainike E. Das Substantiv in der deutschen Gegenwartssprache. Heidelberg: Universitätsverlag WINTER, 1996. 496 S.
14. Meindl C. Methodik für Linguisten : Eine Einführung in Statistik und Versuchsplanung. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2013. 302 S.
15. Polenz P. Deutsche Satzsemantik. Berlin–New York: Walter de Gruyter, 2012. 389 S.
16. Schwarz-Friesel M. Einführung in die Kognitive Linguistik. 2. überarbeitete Aufl. Tübingen und Basel: Francke Verlag, 1996. 238 S.
17. Serebrennikow B. A. Allgemeine Sprachwissenschaft: Die innere Struktur der Sprache: in drei Bänden. München–Salzburg, 1975. Bd. II. 521 S.
18. Whorf B. L. Sprache, Denken, Wirklichkeit: Beiträge zur Metalinguistik und Sprachphilosophie / hrsg. von B. L. Whorf und übers. von P. Krausser. Reinbek bei Hamburg: Rowohlt, 1963. 157 S.
19. Zipf G. K. Human behavior and the principle of least effort. Cambridge: Addison–Wesley, 1949. 573 p.